

UWE NEUMAHN • Miguel de Cervantes

UWE NEUMAHN 1972'de Winnenden'de doğdu. Roman dilleri ve Alman dili ve kültürü alanlarında tamamladığı doktorasının ardından, Kiel Üniversitesi'nde İspanyol ve İtalyan Rönesansı'nın kültür tarihi üzerine araştırmalar yaptı. Halen serbest yazar olarak çalışıyor ve karısıyla birlikte Ammersee'de yaşıyor.

Miguel de Cervantes. Ein wildes Leben

© 2015 Verlag C.H. Beck oHG, München

Bu kitabın yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2643 • Biyografi Dizisi 29

ISBN-13: 978-975-05-2443-1

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)

1. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Bahar Siber

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Eduardo Balanca

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Bahri Özcan

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

UWE NEUMAHN

Miguel de Cervantes

Delidolu Bir Hayat

Miguel de Cervantes
Ein wildes Leben

ÇEVİREN *Erol Özbek*

Peter Godman için...

Yayınevinin Notu

Kitapta *Don Kişot*'tan yapılan alıntılar için *La Mancha'lı Asilzade Don Quijote* (çev. Roza Hakmen, şiirler Ahmet Gntan, Yapı Kredi Yayınları, 2010) evirisinden yararlanılmıştır. Çeviriyi kullanmamıza izin verdikleri için Yapı Kredi Yayınları'yla eseri Türkçeye kazandıran Roza Hakmen'e ve şiirler için Ahmet Gntan'a teşekkür ederiz.

İletişim Yayınları

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	11
Önsöz.....	13
Aile (1473-1547)	19
Córdoba din savaşları.....	19
Kavgacılık ve hâkimiyet: Juan de Cervantes.....	21
Yeni Hıristiyanlık ve Eski Hıristiyanlık arasında.....	26
Rodrigo de Cervantes: Sağır cerrah.....	27
Anne Leonor de Cortinas.....	32
Alcalá de Henares'te doğum.....	34
Altın Çağ.....	37
İlk Yıllar (1547-1571)	43
Miguel de Cervantes kekeme miydi?.....	43
Özgürlük tartışmaları.....	46
Rodrigo de Cervantes'in yanlış değerlendirmesi.....	49
Asalet unvanı uğruna mücadele.....	51
Cervantes'in eğitim hayatı.....	54
Cahil bir şair mi?.....	56
Edebi uyanış deneyimleri.....	58
Müzik aşkı.....	64
Ailevi değişiklikler.....	66

Cervantes Kadınları.....	67
Madrid'deki çıraklık yılları.....	69
Kraliyet hanedanı.....	70
İlk şiirleri.....	73
Estudio de la Villa'da.....	77
Erasmusçuluk.....	80
Yeni aile çekişmeleri.....	82
Kaçış.....	83
Roma'da.....	85
Askerlik Hayatı (1571-1575).....	97
Kral hizmetinde arkebüzcü.....	97
Napoli.....	101
İnebahtı: Şark ile Garp arasındaki büyük deniz savaşı.....	107
İnebahtı çolağı.....	112
Başka askerî görevler.....	118
Tatmin etmeyen durumlar.....	122
Alma Mater İtalya.....	124
Esaret (1575-1580).....	127
Cezayir'de günlük hayat.....	130
Tezatlar.....	135
İlk firar girişimi.....	136
Mateo Vázquez de Leca'ya yardım mektubu.....	139
İkinci ve üçüncü firar girişimleri.....	141
Cervantes eşcinsel miydi?.....	145
Yeni bir firar girişimi.....	150
Bir şehit ile bir Yahuda.....	150
Özgürlük gayretleri hızlanıyor.....	154
Kurtuluş.....	155
Yeni Bir Başlangıç (1580-1585).....	159
Bir istihbarat operasyonu.....	161
Cesaret kırıcı iş isteme görüşmeleri.....	164
Sanata dönüş.....	165
Tiyatronun cazibesi.....	166
Ödünç alma: Yaygın bir uygulama.....	171

Erken dönem dramaları.....	172
<i>Numancia</i>	175
Cezayir’de Sürgün.....	177
Saavedra.....	180
Ana de Villafranca.....	182
Esquivias.....	184
Acele evlilik.....	185
<i>Galatea</i>	188
Erastro’nun kırılan aynası.....	195
Edebiyata sırt dönme.....	197
Ekmek Parası Kazandıran İşler (1585-1605)	199
Ticari vekil olarak yollarda.....	199
Güzel sanatlar.....	200
Sevilla.....	202
İngiliz tehdidi.....	205
Kraliyet donanma komiseri: Düşmanlıklar ve aforoz edilmeler.....	208
Böbrek taşlarına bir sone.....	212
Tekrar yollarda.....	213
Yenilmezlerin talihsiz seferi.....	216
Pikaresk yaşam tarzı.....	219
Dilekçeler.....	223
Başka çekişmeler ve ilk tutuklanma.....	225
Vergi tahsildarı.....	228
Sevilla Kraliyet Hapishanesi’nde.....	232
Manevi özgürleşme.....	237
Yeni zamanlar.....	240
Kötü bir haber.....	244
Valladolid.....	246
Lope de Vega ile kavga.....	248
Esgueva kıyısında.....	253
Hastalık.....	255
Don Kişot ve Şüpheli Şöhret (1605-1607)	257
Bir romanı yayımlamanın zahmetleri hakkında.....	257
Saygın bir yayıncı.....	259

<i>Don Kişot</i> 'un birinci cildi.....	263
şövalye romanının mezarlıları.....	268
Bir řaheserin çeşitli yönleri.....	270
Yorumlamalar.....	274
İř yapma telaşı.....	280
Ağır sonuçları olan bir düello.....	284
Valladolid'e veda.....	289
Edebi Tatmin ve Hayatın Sonu (1607-1616).....	293
Tekrar Madrid'de.....	293
şaibeli bir evlilik iři.....	294
Lope de Vega'nın gölgesindeki tiyatro yazarı.....	297
Sekiz oyun.....	299
Sekiz ara oyun.....	307
Dinî bađlar kurma isteđi.....	311
Moriskoların sürülmesi.....	314
Artan yalnızlık.....	316
Napoli özlemi.....	318
Madrid'de edebiyat hayatı.....	321
Örnek Alınacak Hikâyeler.....	323
Tartışmalı portre.....	334
Robles ile yabancılaşma.....	336
<i>Parnasos'a Yolculuk</i>	338
Avellaneda'nın <i>Don Kişot</i> 'u: Yaşatılan acıların intikamı mı?.....	343
<i>Don Kişot</i> 'un ikinci cildi.....	347
Ağırlaşan hastalık.....	354
Kuzeyin mucizeleri: <i>Persiles ile Sigismunda'nın Acıları</i>	355
Örnek bir Hıristiyan romanı.....	358
Son günler.....	364
Ek.....	371
KAYNAKÇA.....	374
DİZİN.....	386

TEŞEKKÜR

Cervantes'in eserleriyle yoğun olarak ilgilenmeye, kuzeyde, yani Cervantes'in türlü türlü mucizelerle ilişkilendirdiği bir yörede başladım. Kiel Üniversitesi'nin Imaginatio borealis özel doktora araştırma programının post doktora görevlisi olarak onun *Persiles ile Sigismunda'nın Acıları* romanında kuzeyliliğin nasıl algılandığı üzerine çalışıyordum. Miguel de Cervantes'in harikulade dünyası o dönemde gözlerimin önüne serildi ve o zamandan beri bu dünya beni hiç bırakmadı. Cervantes'in anlattı metinlerini incelemek için ilk önerileri ve ilhamı, daha Tübingen Üniversitesi'ndeki öğrenimim sırasında almıştım. O zamandan bu yana çok sayıda akademisyenle temasım oldu. Yardımı, tavsiyeleri, bilgi notları ve pratik desteği için Prof. Dr. Peter Godman'a, Prof. Dr. Javier Gómez-Montero'ya, Dr. Max Grosse'ye, Prof. Dr. Bernhard König'e, Prof. Dr. Hans Georg Majer'e, Dr. Adolfo Murguia'ya, Prof. Dr. Bernd Roeck'e, Prof. Dr. Christoph Strosetzki'ye, Dr. Axel Wasmuth'a, Prof. Dr. Horst Weich'e ve Prof. Dr. Roberto Zapperi'ye teşekkür ederim. Archivio segreto Vaticano'dan (Vatikan Gizli Arşivi) Monsignore Dr. Alejandro Cifres Giménez, Cervantes'in Roma'daki Papalık Yönetimi'nde (*curia*) çalıştığı dönem hakkındaki araştırmalarımın destek olma nezaketini gösterdi. Psikanaliz alanının

da aydınlatıcı desteği için Dr. Melanie Metzenthin'e teŖekkür borçluyum. C.H. Beck yayınevinden Dr. Stefanie Hölscher sadece kitabın yayımlanabilmesini mümkün hale getirmekle kalmadı, projeye büyük bir ilgiyle destek de verdi ve metni tasarlarlarken bana yardımda bulundu. Dr. Antje Korsmeier biyografiyi redakte ederek daha iyi bir hale getirdi. Metni daha kesin ve aynı zamanda özlü ifadelere kavuşturan akıl dolu çalışmasının çok yararı dokundu. Beate Sander'e görsellerin seçiminde gözünün keskinliğinden ve uyumlu işbirliğinden dolayı teŖekkür ederim. Kitabı Peter Godman'a ithaf etmek istiyorum. Nedenini o biliyor. *Amistades que son ciertas nadie las puede turbar** (Cervantes).

(*) (Lat.) Gerçek dostluğu hiç kimse bozamaz.

Önsöz

Anlamsız bir mücadele için kullanılan “Yel değirmenleriyle savaşmak” deyişini kim bilmez? Bu deyiş bilindiği gibi, Don Kişot romanının birinci cildinde kahramanın birer dev gibi gördüğü yel değirmenlerine karşı savaştığı sahneye dayanır. “Mahzun yüzlü şövalye” Don Kişot’un maceraları ve yaşadıkları, genel kültürümüzün bir parçasıdır. Miguel de Cervantes’in (1547-1616) romanı, İspanya’nın anlatım sanatında yeni yollar açmış olan Altın Çağ’ının tartışmasız başyapıtıdır. William Shakespeare, Thomas Mann ve Jorge Luis Borges, tiyatro eserlerinde ve yazılarında bu temayı ele aldı. Francisco Goya, Pablo Picasso ve Salvador Dali gibi güzel sanatların ustaları şövalyeyi resmetti. Georg Philipp Telemann, Felix Mendelssohn Bartholdy ve Jules Massenet gibi besteciler, *Don Kişot*’u anlatan operalar yazdılar. Roman defalarca tiyatro sahnesine uyarlandı ve yirmiden fazla sinema filmine çekildi. Popüler kültürde de Cervantes’in trajikomik kahramanı karşımıza çıkar, örneğin müzikal sahnesinde ya da bir yapboz resminde, masa ya da bilgisayar oyununda. Bu edebiyat figürü, milyonlar kazandıran bir reklam unsuruna ve ekonomik faktöre dönüşmüştür.

Cervantes bugün Homer, Dante, Shakespeare ve Goethe ile birlikte Avrupa edebiyatının en büyük beş kişisi arasında sayılır.

sa da, yazarın Almanca konuşulan bölgelerde algılanışı ilginç bir şekilde tek yanlıdır. Üniversitelerdeki edebiyat bölümlerinin dışında çoğunlukla egemen olan izlenim, sanki geriye sadece *Don Kişot*'u bırakmış olduğu şeklindedir. Çağdaşı Shakespeare'in medya ve basındaki muazzam varlığı ve sahnelenme sıklığı ile karşılaştırma yapmak, İngiliz sanatının gördüğü sevgi karşısında neredeyse anlamsızdır – tabii İspanya'nın Euro madeni paraları sayesinde neredeyse herkesin Cervantes'in yüzünü eline almış olduğunu bir kenara bırakırsak.

2008 yılından bu yana, Cervantes'in incelikli dilinin nüanslarını büyük bir hassasiyet ve doğrulukla Almancaya aktaran ve onun çok katmanlı anlatımının hakkını veren olağanüstü bir *Don Kişot* çevirisi var.¹ Son yıllarda yayıncılık bakımından çok şey olduğu ve gittikçe daha fazla güvenilirliği olan İspanyol basımları çıktığı halde² diğer tüm eserlerin en son Almanca çevirileri, novellalar (kısa romanlar) hariç, 1960'lı yıllarda yayımlanmıştır. Tiyatro oyunlarının sahnelenme durumu daha da kötüdür. Aralarında eğlenceli *Ara Oyunlar*'ın (*Entremeses*) da bulunduğu Cervantes'in dramları, Almanca oyun sergilenen tiyatro sahnelerinde çoğunlukla yok sayılır. Tiyatro rehberlerinde genellikle onun herhangi bir oyununa yer verilmez, hatta İspanya'da 15. yüzyıl sonundan 17. yüzyıl sonuna kadar süren Altın Çağ'ın en önemli klasik trajedisi sayılan *Numancia* (*El cerco de Numancia*) bile bulunmaz rehberlerde.

Cervantes, Avrupa edebiyatında bir olaydır. Yazar, romanın tarihini başka herkesten daha fazla değiştirdi ve İtalya'daki selefleri yüzünden bayağı/müstehcen olarak bilinen novella türüne hümanist bir sanat türü statüsünü kazandırdı. Zamanı geçmeyen konular için şaşmaz sezgisiyle, parlak bir şekilde çok anlamlı olmalarıyla, günümüzde de okurları büyüleyen eserler yarattı. Birbirinden son derece farklı insanları çok çeşitli

1 Bkz. Miguel De Cervantes Saavedra, *Der geistvolle Hidalgo Don Quijote von der Mancha*, yay. haz. ve çev. Susanne Lange.

2 Bkz. *Obras Completas de Cervantes*, yay. haz. F. Sevilla Arroyo ve A. Rey Hazas, ve eserin Francisco Rico yönetimindeki Centro para la Edición de Clásicos Españoles etrafında çıkarılan Biblioteca Clásica der Real Academia Española basımları.

durumlarda gerçeğe uygun bir şekilde canlandırabilme ve onlara hükmeden duygu ve düşünceleri dillendirebilme yeteneği muhteşemdir.

Belki de bunun nedeni, Cervantes'in kendi hayatının da maceralı ve âdeta roman gibi olmasıdır: Cervantes bir düello sonucunda İspanya'dan kaçtı. İnebahtı Deniz Savaşı'nda cesaretiyle ün saldı, ancak sol eli parçalandı. Daha sonra Berberi korsanlara esir düştü, gözü pek firar girişimlerinde bulundu ve serbest bırakıldıktan sonra, kısa bir süre Kral II. Felipe'nin istihbarat servisine çalıştı. Aforoz edildi ve bir cinayet suçlamasıyla hapse düştü. Zaman zaman karanlık kişilerle ahbaplık ettiğinden, yeraltı dünyasının kötü kokularına bulaştı. Taklitçi bir yaza karşı kendini savunmak zorunda kaldı ve edebiyat dünyası içinde de efsanevi düşmanlıkları oldu.

Hayatı muazzam bir cesaret ve iyimserlik örneğidir. Cervantes'in hayatı boyunca düştüğü sayısız krizi ve uğradığı felaketi düşündüğünüzde, çaresizlik dönemlerinde edebiyat üretemiş olabileceğini sanabilirsiniz. Ancak özellikle hayatının son on yılında çalışmaya öyle dalabiliyordu ki, tüm kızgınlık ve acılarını unutuyordu. Onca acı yaşayan Cervantes'in mizah, teselli ve iyimserlik dolu metinler yazabilmesi şaşırtıcıdır. Belki de yazdıklarında edebi dehasının yanı sıra dile gelen şey de, zaten o muazzam yaşama cesaretidir – en onur kırıcı yenilgilerden sonra bile tekrar ayağa kalkıp kendini yeniden var etme gücü, Cervantes'in eserlerini günümüze kadar tüm dünyada popüler hale getiren şeydir.

Cervantes'in hayatı hakkında bildiklerimizi tahminler, çeşitli görüşler ve yorumlar perdeler. Bunda kendisinin de suçu var. Kendini eserlerinin kahramanları arasına katmayı çok sever. Ancak bu kurgu metinlerinde neler kurgudur, neler gerçek? Gerçeğe bağlı kalmakta çok titiz davranmayabildiğini, günümüze gelen tanık anlatımları ve noterlik belgeleri kanıtıyor. Cervantes ayrıca, devlet makamları karşısında daha iyi görünmesine faydası olacaksa, taktik nedenlerle sıkça yalan söylemiştir.

Kurmaca perdesi altında sunulan hayat anlatımları ve gerçeği yansıtmadığı besbelli olan sözler, bir biyografi yazarı için ro-

mancının hakiki bir hayat hikâyesini kaleme almayı zorlaştıran başlıca şeylerdir. Bir de, Miguel de Cervantes'in hayatında belge yokluğu nedeniyle tarihin karanlığına gömülen uzun yıllar var. Diğer bir zorluk, kişisel belgelerin azlığı –sadece beş mektubu günümüze ulaşmıştır–³ ve özellikle daha sonraki yüzyıllarda onun kişi olarak yüceltilmesidir.

Cervantes'in hayatı ve eserleri hakkındaki literatür günümüze kadar uçsuz bucaksız bir büyüme gösterdi. Buna rağmen Almanca konuşulan dünyada biyografi olarak en son Anton Dietrich'in 1984 yılında Rororo Yayınevi'nden çıkmaya ince monografisinin yanında sadece Jean Canavaggio'nun 1989 yılına ait biyografisi var, ki o da çok nitelikli olduğu halde pek çok bakımdan zamanın gerisinde kalmış durumda.⁴ Örneğin yazarın bir oyunu, *Kudüs'ün Godfrey de Bouillon Tarafından Fethi (La Conquista de Jerusalén por Godofre de Bullón)* yeniden keşfedildi. Biyografi bakımından çok bereketli olan ancak düzmece sanılmış olan Mateo Vazquez'e yazdığı uzun manzume günümüzde gerçek kabul ediliyor, ayrıca şimdiye kadar bilinmeyen bazı belgeler arşivlerde bulundu. Kemiklerini bulmak için kazılar yapıldı. Cervantes'in eserleri ve kişiliği, örneğin kekelemeliği ve tartışmalı eşcinselliği hakkında yeni yorumlar getirildi, şiddetli araştırma tartışmaları yürütüldü, yazarın hayat yolunun durakları aranıp bulundu.

Cervantes biyografileri arasında, özellikle de dinî mezhep bağıyla hareket edenlerde, yazarın bazı ifadelerini ve eylemlerini tartmadan tasvir etme ve Cervantes'i sadece Katolik-aydınlanmış, önyargısız ve hümanist-mizah dolu "dünya bilgisi" olarak görmeye, her ne kadar öyle olsa da, sadece bunu görmeye yönelik problemlerli bir eğilim var. Ancak karakterinin çelişikliği, esrarengiz yanları ve karanlık yüzleri, örneğin gizli saldırganlığı, çoğunlukla yok sayılır. Bu tür aziz korumacılığı yaygın bir olgudur ve bu konudaki en önemli çağdaş araştırma projesi-

3 Bkz. J. Montero Reguera, *Epistolario de Miguel de Cervantes*, s. 82.

4 Jean Canavaggio 1986'da Paris'te yayımlanan biyografisini 1997 yılında elden geçirip güncelledi, ayrıca yeni bazı biyografik inceleme de yayınladı, bkz. J. Canavaggio, *Cervantes*, 1986 veya 1997. Ancak Almanca çeviri 1986 yılının ilk basımına dayanıyor.

ne bile sızmış durumdadır. 2005 yılından beri İspanya’da Cervantes Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan *Büyük Cervantes Ansiklopedisi* (*Gran Enciclopedia Cervantina*) yayımlanıyor. Yazarın hayatı ve eserleri hakkındaki bu ansiklopedi bireysel imzalı çok sayıda enfes makaleye de yer veriyor ve sekiz kalın cildi çıktı bile. Buna rağmen, yayıncılar tarafından belirlenen madde seçimi ve bunların içerikleri düşündürücü. “Cervantes’in zamanında Engizisyon” (Inquisición en tiempos de Cervantes) ve “Engizisyoncular” (Inquisidores) maddeleri, ailenin mahkeme için çalışmalarına değinen tek bir kelime içermiyor. Cervantes’in babasının ve özellikle de yazarın diğer akrabalarının aksine ayrı bir maddeye konu olmayan dedesi Juan’ın Engizisyon için çalıştıkları belgelidir; Juan de Cervantes avukat olarak ve daha sonra da mahkemece el konulan mallar için hâkim olarak görev yapmıştır. Cervantes’in kendisi de 4 Haziran 1593 tarihli bir açıklamasında, kendisinin “Kutsal Engizisyon’un hizmetkârlarının oğlu ve torunu” olduğunu belirtmiştir.⁵ Ancak modern dönemin en önemli iki biyografi yazarı onun bu ifadesinin yalan olduğunu iddia eder.⁶ *Gran Enciclopedia Cervantina*’nın yayıncılarından biri olan tarihçi Alfredo Alvar Ezquerro 2004’te yayınlanan Cervantes biyografisinde, Cervantes’in büyükbabasının hatalarını bir *picaro*’nun, yani dönemin İspanyol edebiyatında sevilen “sempatik hergele”nin ve “şakacı düzenbaz”ın yaptıklarına benzeter. Juan de Cervantes’in günümüze kadar gelen 21 iddianame maddesi sayesinde haberdar olduğumuz hatalarının her biri, Alvar Ezquerro’ya göre “bir pikaresk roman tasarlamaya” uygundur.⁷ Tanık ifadelerine göre Juan Cervantes’in işkence tezgâhından geçirdiği ya da mallarını kendi üzerine geçirdiği kurbanların da onu sadece sempatik bir hergele olarak mı gördüğü çok şüphelidir. Aynı şekilde *Don Kişot*’un yazarının tahmin edilen ve çok tartışılan eşcinselliği de ansiklopedide, sanki tabulaştırılması gereken bir şeymiş gibi hasıraltı edilir.

5 Bkz. K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, s. 262.

6 Bkz. J. Canavaggio, *Cervantes*, s. 192; W. Byron, *Cervantes*, s. 407.

7 Bkz. A. Alvar Ezquerro, *Cervantes*, s. 32.

Mesele yazarın ahlakını yargılamak değil. Ancak yazarın ve ailesinin dengeli, suçlayıcı parmağını havada sallamayan, ama yine de gzellemeler, örtbas etmeler ve başka seğici olumlu algılar iğermeyen bir resmini çizmenin zamanıdır.

Aile (1473-1547)

Sabret ve yaşadıklarımı sırasıyla dinle; çünkü daha fazla zevk alacaksın, örneğin ortayı başlangıçtan önce öğrenme isteğine kapılmazsan.

– CIPIÓN ve BERGANZA arasında geçen novella
ve ikili konuşma

Córdoba din savaşları

Miguel de Cervantes'in atalarının tarihi, Córdoba'daki din savaşlarıyla ve dönmelerle Engizisyon arasındaki mücadeleye sıkı sıkıya bağlantılıdır. 1478 yılında Katolik krallar Kastilyalı İzabel ve Aragonyalı Fernando'nun gayretleriyle kurulan İspanyol Engizisyon mahkemelerinin manevi kökünü, Hıristiyanlığa dönmüş eski Yahudi ve Müslümanlara duyulan güvensizlik oluşturuyordu. Zorla vaftiz edilen bu kesimler, sadece görünüşte Hıristiyanlığa geçmiş olmakla suçlanıyordu ve eski dinlerinin kurallarını gizlice uygulamaya devam ettiklerinden kuşkulanıyordu. Bunda kuşkusuz kıskançlığın da rolü vardı, çünkü vaftiz edilen Yahudilerin pek çoğu yönetimde, bilimde ve tıpta önemli mevkilerdeydi. Özellikle eskiden Müslüman olan şehirlerde çok sayıda dönmenin yaşadığı Güney İ-

16. yüzyılda Córdoba. Ressam Franz Hogenberg'in, Georg Braun'ın Civitates Orbis Terrarum adlı atlası için hazırladığı gravür.

panya'da, dönmelerle eskiden beri Hıristiyan olanlar arasında çeşitli kereler şiddetli çatışmalar meydana gelmişti. 16. yüzyılın başlarında İspanyol Engizisyonu için bir odak noktası haline gelen Córdoba'da da durum aynıydı. Miguel de Cervantes'in ataları bu olaylarda, hem kurban hem fail olarak yer aldı.

14 Mart 1473'te, eski Hıristiyanlara ait *Cofradia de la Caridad* Derneği, *converso*ların (dönmeler) oturduğu bir semtte, kutsal bakire heykeli dolaştırarak yürüyüş yaptı. Geçit alayı bugün La Cruz del Rastro adıyla bilinen kavşağı geçerken, bir genç kız pencereden muhtemelen kazara, heykelin üstüne bir sıvı dökecek kanlı çatışmalara neden oldu. Geçit alayındaki erkekler kızın heykeli kasıtlı olarak idrarla kirlettiğini iddia ettiler ve dönmelerin evlerine saldırmaya ve onları yağmalamaya başladılar. Córdoba'lı bir soylu ve Miguel de Cervantes'in bir büyük dedesi olan *converso* Pedro de Torreblanca onları yatıştırmaya çalıştı, ancak öfkeli güruh tarafından ağır bir şekilde yaralandı, hatta bazı kaynaklara göre bıçaklandı.¹ Bu karşılaşmadan şiddetli bir kargaşa doğdu ve kırsal bölge nüfusu arasında hızla yayılarak şehirdeki en yüksek makam sahibi yetkilinin şehrin kalesine, yani Alcázar'a sığınmak zorunda kalmasına neden oldu. Yüzlerce insanın ölümüne neden olan huzursuzluklar, neredeyse iki yıl kadar devam etti.

1 Bkz. L. Astrana Marín, *Vida ejemplar y heroica de Miguel de Cervantes Saavedra*, cilt 1, s. 47.

Bu olayların sonucunda yeni pogrom saldırıları düzenlendi ve yeni yasaklamalar getirildi. 1482'de gizli Yahudileri ve he-retikleri (kâfirleri) araştırıp bulmak amacıyla Córdoba'nın Al-cázar'ında İspanyol Engizisyonu'nun ilk kalıcı mahkemesi kuruldu. 1499 yılında Engizitör Diego Rodriguez de Lucero'nun atanmasıyla takibat umulmadık derecede kötüleşti; bunun bir nedeni de, Lucero'nun makamını bilinçli bir şekilde kötüye kullanmasıydı. Lucero'nun meslek hayatının önemli bir özelliği, zengin vatandaşları kurnazca, pek çoğu tamamen dayanaksız suçlamalarla tutuklamasıydı. Böylece onların mülkiyetine el koyabiliyor, hacizle birlikte mallar mahkemenin malı oluyordu. Bir kraliyet memurunun da desteğiyle, Lucero Córdoba'ya korku ve dehşet saçtı. Terör rejimi, 1504 yılında, tek seferde 107 insanı birden Plaza de la Corredera'da yakıtılarak zirvesine ulaştı. Kurbanların sözde suçu, bir Yahudi'nin vaazını dinlemiş olmaktı. Lucero'nun propagandasını yaptığı komplo teorisine göre Hıristiyan İspanya, dönmeler (*conversos*) tarafından tamamen yok edilmek isteniyordu. Lucero büyük bir servet topladı ve gitgide daha keyfi hareket etti; çok geçmeden kendisine karşı toplu bir direniş oluştu. 1508 yılında baş Engizisyoncu'nun emriyle görevinden alındı ve zincirlenerek Burgos'a götürüldü, yine de ömrünün geri kalanını Sevilla'da rahatlık içerisinde geçirebildi.²

Kavgacılık ve hâkimiyet: Juan de Cervantes

Lucero'nun Córdoba'daki personeli arasında *Don Kişot*'un yazarının büyükbabası Juan de Cervantes (yakl. 1477-1556) de vardı. Juan de Cervantes 1502'de *Abogado del Real Fisco de la Inquisición* olarak işe girmişti: Yani Engizisyon'un avukatı ve maliye memuru olarak hacizlerden sorumluydu, dolayısıyla da şüphesiz Lucero'nun kirli işlerine karışmıştı. Tam olarak hangi rolü oynadığı ise, belge yokluğundan dolayı bilinmiyor. Bugüne kalan tek bir arşiv belgesi biliniyor ve buna göre Juan de Cervantes'in, 1502 Haziranı'nda Engizisyon'un avukatı olarak,

2 Bkz. H. C. Lea, *Lucero the Inquisitor*; H. Kamen, *Die spanische Inquisition*, s. 63.

tutuklanmış bir Yahudi kadının evlerini kendi üzerine geçiren bir jüri üyesine müdahale ettiği anlaşılıyor.³ Juan de Cervantes üzerine geçirmenin meşru olmadığını öne sürmüş, evlerin Engizisyon makamına verilmesini talep etmiş, ancak davayı kaybetmişti. 1509 yılında Córdoba'dan ayrıldı, bunda muhtemelen Lucero'nun eski yardımcılarına karşı umumi tepkinin de payı vardı. Kısa bir süre sonra, Madrid yakınında bir şehir olan Alcalá de Henares'in kraliyet yöneticisinin vekili oldu.

Birçok olayda bizzat insafsız davrandığını pek çok olay dosyasındaki hatalı davranışlarından biliyoruz. Juan de Cervantes'in daha sonraki yıllara ait sabıka sicili, makamını kötüye kullanmaktan zimmete geçirme ve yasa dışı tutuklamalara, hatta işkenceye kadar uzanıyor. Gerçi yargı makamlarında yerel düzeyde bolca yolsuzluk yapıldığı ve iftiralar sıradan olduğu için, bazı suçlamaların asılsız olması da mümkün. Ancak suçlama sayısının çokluğundan hareketle bile, Juan de Cervantes'in bulunduğu çeşitli makamlarda gerçekten şaibeli davrandığını tahmin edebiliriz. 14 Nisan 1524 günü Cuenca'da ifade veren Diego Cordido adlı bir kişi, Juan de Cervantes'in kendisini sadece haksız yere hapse atmakla kalmadığını, ayrıca kendi eliyle işkence de ettiğini söyledi.⁴ Başkaları, şehir yönetimi görevleri için aday listesinden onları keyfi olarak silmiş olduğundan şikâyet ettiler. Aşçısı maaş alacağı için onu dava etti. Bir kadın da, tutuklu kocasına verilmesi için getirdiği çarşaf ve yorganın Juan de Cervantes tarafından alındığı iddiasıyla şikâyette bulundu. Juan'ın asabi mizacı, aniden parlaması ve kimi zaman gaddarca ve haksız olan davranışlarının pek çok işareti var. Ancak aleyhindeki tanık ifadelerinin, âmirlerinin gözünde pek etkisi olmamış gibi görünüyor – aksine, kudretli kişilerle anlaşmayı biliyordu. Juan de Cervantes sık sık yüksek görevlere layık görüldü ve saygıdeğer bir kişi olduğunu yazılı olarak beyan eden destekçiler buldu. Lucero'nun yönetiminden onyıllar sonra, 1550'de Córdoba'daki Engizisyon için tek-

3 Bkz. K. Sliwa, *El licenciado don Juan de Cervantes*, s. 22.

4 Bkz. L. Astrana Marín, *Vida ejemplar y heroica de Miguel de Cervantes Saavedra*, cilt 1, s. 115.

rar görev aldı, bu sefer mahkemenin haczettiği mallar için hâkim olarak.

Miguel de Cervantes'in büyükbabasının uzun hayatından –Juan 1556'da, neredeyse seksen yaşında öldü– günümüze 288 adli belge kaldı, ancak ne yazık ki onun kişiliği hakkında fikir verebilecek kişisel yazılar yok.⁵ 1477'de Córdoba'da doğan Juan de Cervantes, Córdoba'da yaşayan bir kumaş tüccarı olan Ruy Díaz de Cervantes'in oğluydu. Genç adam babasının, yerleşik olmayı gerektiren ve ağırlıklı Yahudilerin elinde bulunan mesleğini yapmak istemedi. Juan de Cervantes, Salamanca'da hukuka yöneldi ve hukuk lisansı aldı. Hukuk okulundaki sınavının ardından, Córdoba'dan Cuenca'ya bir düzine şehirde avukatlık ve memurluk yaptı. 1503 yılının sonlarında ya da 1504 yılının başlarında, Pedro de Torreblanca'nın (1478 yılında Córdoba'da çatışan tarafların arasına giren kişiydi bu) akrabası Leonor Fernández de Torreblanca ile evlendi. Leonor kendi ifadesine göre yazı yazmayı bilmiyordu, ancak bu evliliğe 50.000 maravedi gibi muazzam bir çeyiz getirmişti, ki bu Juan de Cervantes için daha önemli bir katkı olmuş olmalı.⁶ O zamana kadar avukat olarak iyi ücretler alamamıştı, oysa şimdi iyi bir vurgun yapmıştı. Evlilikten Juan, Rodrigo, María, Andres ve Catalina adlı çocuklar doğdu, ancak en azından sonraki yıllarda çiftin pek uyumlu olmadığı anlaşılıyor. Juan 1541 yılında Leonor'u terk etti ve kısa bir süre sonra hizmetçisiyle beraber yaşamaya başladı.

Juan de Cervantes'in ticari becerisi, bir miktar arsızlıkla da birleşerek Guadalajara'da 1527 ile 1531 yılları arasında daha sonraki servetinin temelini yarattı. Juan orada efendisi Diego Hurtado de Mendoza için iyi bir ücret karşılığında çöpçatanlık hizmetinde bulundu; Mendoza dul kalmıştı, soylu olmayan bir kadına âşık oldu ve onunla gizlice evlendi. Arşidük 1531 yılında öldüğünde, Juan arşidükün oğullarının öfkesini üzerine

5 Bkz. K. Sliwa, *El licenciado don Juan de Cervantes*; K. Sliwa und D. Eisenberg, *El licenciado Juan de Cervantes, abuelo de Miguel de Cervantes Saavedra*.

6 Bakır maravedi o sırada Kastilya'daki en küçük sikkeydi. 34 maravedi bir real, 375 maravedi bir duka ediyordu.

çekti. Oğullar babalarının servetinin beşte birini üvey annelerine vasiyet ettiğinden habersizdiler ve mirastaki kesilmeden Juan'ı sorumlu tuttular. Aynı anda Juan'ın kızı María'nın da Talavera Başdiyakonu (başrahibi) ve Arşidük'ün bir Çingene kadınla ilişkisinden olan evlilik dışı oğlu Martin de Mendoza ile aşk ilişkisi yaşaması da, ilişkinin yasa dışılığına rağmen Juan'ın işine geliyordu. Çünkü Martin de Mendoza, Juan'ın kızına cömert hediyeler veriyordu ve ona kayda değer bir çeyiz vaat ediyordu. Martin –“O Çingene”– María'yı başından atınca, María onu Guadalajara Alkalde'sine (belediye başkanına) şikâyet etti. Juan kanıtlanamayan bazı suçlamalardan dolayı Valladolid Hapishanesi'nde kısa bir süre kaldıktan sonra dava açarak vaat edilen 600.000 maravedi çeyizi kızı için tazminat olarak almayı başardı. Valladolid hapishaneleri daha sonra Cervantes ailesinin erkek üyeleri için ortak bir referans noktası haline gelecekti. Daha sonraki yıllarda, Juan'dan sonra oğlu Rodrigo ve torunu Miguel de orada tutuklu kaldılar.

Miguel de Cervantes'in büyükbabasını tanıyıp tanımadığı kesin değil. Miguel, çok büyük bir özgüvenin yanında iç huzursuzluğunu, yerinde duramayışını ve gezip dolaşma isteğini de Juan'dan miras almış olabilir. Ne Juan, ne Rodrigo, ne de Miguel tek bir kasabada uzun süre durabiliyordu. Hayat hikâyeleri sürekli başka şehirlere taşınmalarla doludur. Ve *Çingene Kızı* (La Gitanilla) novellasında Çingene kızı Preciosa'nın şehrin belediye başkanına, “Rüşvet alsanız Bay Alkalde, o zaman paranız da olur. Daha iyi âdetler getirmeye çalışmayın; yoksa açlıktan öleceksiniz”⁷ tavsiyesinde, belki de Juan de Cervantes'in yasadışı marifetleri yankılanmaktadır.

Daha sonra Miguel'in babasının da Córdoba'daki Engizisyon için çalışıp çalışmadığını kesin olarak belirleyemiyoruz. Rodrigo sık sık para sıkıntısına düştüğünden, Juan Córdoba'da kaldığı zamanlarda ona kısa süreli küçük devlet görevleri bulmuş olabilir.

Ancak *Don Kişot*'un iki defa aforoz edilen yazarı, Engizisyon'a ve Kilise yargısına karşı eleştirel bir tutum içindeydi. Şa-

7 Miguel de Cervantes Saavedra, *Das Zigeunermädchen*, s. 112.